

DOMSTOL
ADMINISTRASJONEN

PROSJEKT "DOMSTOLER I ENDRING"

God og effektiv rettspleie

Helhetlig oversikt over domstolenes ressursbehov 2004 - 2008

Domstoladministrasjonen

Oktober 2003

Domstoladministrasjonen
7485 Trondheim

Tlf: 73 56 70 00 Faks: 73 56 70 01

postmottak@domstoladministrasjonen.no

Innhold

1. INNLEDNING	3
2. HOVEDKONKLUSJONER	4
3. UTFORDRINGER	8
4. ØKONOMIPLAN 2004-2008	9
4.1 RESSURSBEHOV I PLANPERIODEN	9
4.2 BEMANNING	11
4.2.1 Forutsetninger.....	11
4.2.2 Økonomiske konsekvenser i planperioden	11
4.3 BYGNINGS- OG UTSTYRSMESSIGE FORHOLD	12
4.3.1 Samfunnsmessige og driftsmessige hensyn	12
4.3.2 Økonomiske vurderinger	13
4.4 INFORMASJONS OG KOMMUNIKASJONSTEKNOLOGI (IKT)	14
4.5 OMSTILLINGSUTGIFTER	15
4.6 OPPLÆRING OG KOMPETANSEUTVIKLING	15
4.7 DOMSTOLENES DRIFTSRAMMER	16
4.8 KONSEKVENSER AV REGELVERKSENDNINGER	16
4.9 JORDSKIFTERETTENE	16
5. GOD RESSURSUTNYTTING I DOMSTOLENE	17
5.1 REGELVERKSENDNINGER	17
5.1.1 Generelt.....	17
5.1.2 Sivile saker	17
5.1.3 Straffesaker.....	18
5.2 LEDELSE I DOMSTOLENE.....	18
5.2.1 Lederkrav og ledelsesprinsipper	19
5.2.2 Domstolleders myndighet.....	19
5.2.3 Utnevning/oppnevning av ledere.....	19
5.3 ORGANISERING OG ARBEIDSPROSESSER	19
5.3.1 Fleksibilitet i saksavviklingen	20
5.3.2 Spesialisering	20
5.3.3 Oppgavedeling og delegering	20
VEDLEGG 1 PRIORITERING AV LOKALPROSJEKTER 2004-2010.....	21
VEDLEGG 2 BEHOV FOR RETTSSALER I LAGMANNSRETTENE	22

1. Innledning

Planen ”God og effektiv rettspleie” viser at det vil være mulig å korte ned køene til domstolene og avvikle saker betydelig raskere enn i dag. Det forutsetter at domstolene tilføres de nødvendige ressurser for gjennomføring av dette. Domstoladministrasjonen arbeider også videre med forslag til hvordan domstolene kan bli mer effektive og utnytte ressursene bedre gjennom regelverksendringer, utvikling av lederrollen i domstolen samt endret organisering.

I Innst. S. Nr. 4 (2002-2003) skriver Stortingets justiskomite:

”Komiteen ser viktigheten av å få en helhetlig oversikt over de behov domstolene har både på kort og lang sikt for å utføre en god og effektiv rettspleie. Det vil i den sammenheng være viktig å få oversikt både over bygningsmessige, tekniske og menneskelige ressurser. En slik helhetlig plan bør forelegges Stortinget”.

Domstoladministrasjonen (DA) har gjennomført prosjektet ”Domstoler i endring”, hvor målet var å utarbeide en slik helhetlig plan. Dette dokument, kalt ”God og effektiv rettspleie”, er et sammendrag av de to prosjektrapportene som danner grunnlaget for planen og munner ut i et forslag til økonomiplan for perioden 2004-2008.

Som en del av prosjektet nedsatte DA en arbeidsgruppe bestående av representanter fra domstolene for å drøfte ressursutnytingen i domstolene og å komme med konkrete forslag til en bedre og mer effektiv ressursutnyting. Dette arbeidet ble ledet av sorenskriver Arild Kjerschow ved Oslo tingrett. Arbeidsgruppens rapport har tittelen *”God ressursutnyting i domstolene - en forstudierapport”*. Gruppens konkrete forslag er ennå ikke ferdigbehandlet av DA, men i dette sammendraget er det gjengitt noen sentrale momenter fra rapporten som eksempler på tiltak som kan settes i verk i tillegg til ressursbehovene i økonomiplanen. Det gjelder tiltak innenfor regelverksendringer, ledelse i domstolene, organisering og arbeidsprosesser, opplæring og kompetanse.

”God og effektiv rettspleie” omfatter i sin helhet ressursbehov og problemstillinger i 1. og 2. instansdomstolene. Høyesterett er ikke berørt.

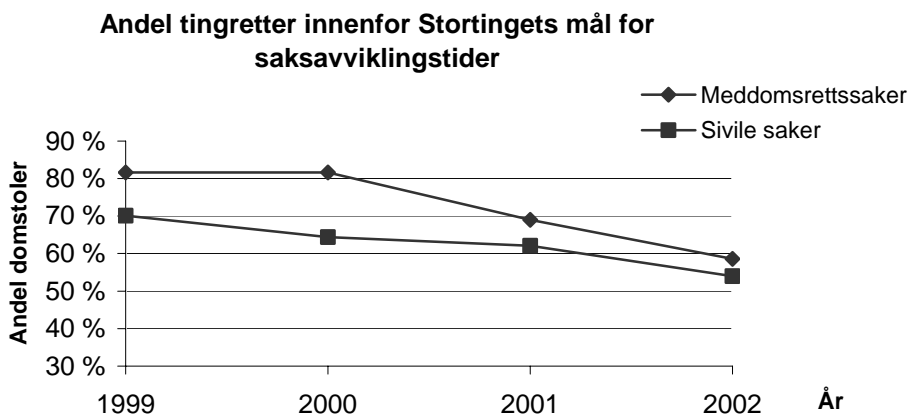
2. HOVEDKONKLUSJONER

Saksbehandlingstid og bemanning

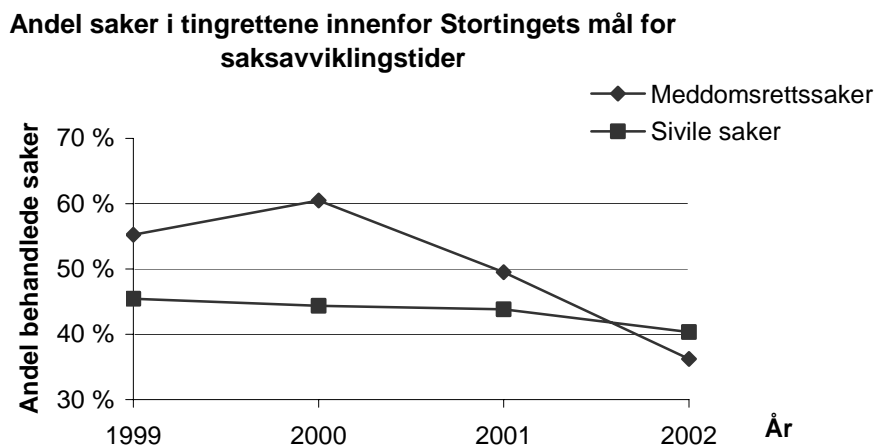
Et godt fungerende rettsvesen forutsetter at domstolene holder høy kvalitet på arbeidet og yter god og effektiv service overfor publikum. Stortinget har fastsatt følgende krav til normert saksbehandlingstid:

☐ Straffesaker	3 måneder
☐ Forhørsrettssaker	1 måned
☐ Sivile saker	6 måneder

Domstolenes behandlingstider er en direkte funksjon av antallet innkomne og avviklede saker og størrelsen på beholdningene. Hvor mange saker som kan avvikles, avgjøres av domstolenes ressurs- og bemanningssituasjon, men påvirkes også av domstolenes effektivitet og organisering. Det har vist seg at domstolene etter 1999 har hatt stadig større problemer med å overholde de fastsatte saksavviklingstidene.

I perioden 1999-2002 har antallet tingretter som overholder målene for saksavviklingstider vært fallende.

I tingrettene samlet sett ble gjennomsnittlig 40 % av de sivile sakene behandlet innenfor kravet om 6 måneders saksbehandlingstid i 2002, mot 46 % i 1999. 36 % av meddomsrettssakene var gjennomsnittlig innenfor kravet om 3 måneders saksbehandlingstid i 2002, mot 55 % i 1999.

Ingen av lagmannsrettene var innenfor kravet om gjennomsnittlig saksbehandlingstid verken for sivile saker eller straffesaker i 2002, men det er likevel slik at det er forskjeller mellom lagmannsrettene i måloppnåelsen.

Den negative utviklingen for saksavviklingen skyldes underbemanningen som domstolene har hatt de siste årene. Uten økninger i bemanningen vil saksavviklingstidene fortsette å stige pga. restanser fra tidligere år, forventet saksutvikling og økning i sakenes kompleksitet. Det er spesielt de sivile sakene som medfører flere rettsdager pga. økt kompleksitet. Et viktig virkemiddel vil være å redusere antallet rettsdager i den enkelte sak. Dette er et av de gjennomgående målene i forslaget til ny tvistelov.

I perioden 1999-2002 har antallet behandlede saker per dommer- og saksbehandlerårsverk vært stabilt i domstolene. Den økte kompleksiteten i sakene innebærer imidlertid at det har vært en produktivitetsvekst i perioden.

72 nye dommerstillinger og 59 saksbehandlerstillinger er tilsammen nødvendig i tingrettene og lagmannsrettene for å dekke nåværende underbemanning og forventet saksutvikling i planperioden 2004-2008. Nåværende underbemanning innebærer et samlet ressursbehov på 18 mill. kr. I 2004 gir den forventede saksutviklingen et ytterligere behov på 18,4 mill. kr til bemanning, og i den resterende delen av planperioden må domstolene øke personalutgiftene med ekstra 11,2 mill. kr hvert år for å holde følge med antatt økning i antallet saker.

For å nedarbeide alle opparbeidede saksrestanser er det i tillegg behov for 73 ekstraordinære dommerårsverk og 55 ekstraordinære saksbehandlerårsverk i perioden 2004-2006. Restansenedarbeidelsen vil koste tilsammen 74 mill. kr, og straffesakenes andel av dette utgjør 26,5 mill. kr.

Bygnings- og utstyrmessige ressursbehov

Domstolenes bygnings- og utstyrmessige behov i perioden 2004-2008 er i første rekke konsekvenser av igangsatte lokalprosjekter før etableringen av DA, og de lokalbehov som oppstår gjennom sammenslåingene av domstoler i strukturendringene vedtatt av Stortinget. Dette legger sterke føringer på den prioriterte rekkefølgen av lokalprosjekter i perioden 2004-2008.

Planen forutsetter at alle domstoler i 2010 skal ha lokaler som sikrer god og effektiv rettspleie. Mangel på akseptable rettssaler med en tidsmessig teknisk utrustning vanskeliggjør effektiv saksbehandling ved flere domstoler.

Planen bygger på en felles bygnings- og utstyrmessig standard for alle domstoler. Den forutsetter bl.a. at deler av domstolenes lokaler av sikkerhetsmessige grunner bør være adskilt fra publikum for å ivareta sikkerheten i domstolene. Lokalene skal gjennom plassering og utforming være med på å signalisere domstolenes funksjon og uavhengighet i samfunnet. Dette er i store trekk en videreføring av standarden som Justisdepartementet har lagt til grunn for nye tinghus de siste årene.

Bygnings- og utstyrmessige behov er inndelt i 4 grupper av prosjekter som vil gi følgende merutgifter til leie og drift samt engangsutgifter til inventar og teknisk utstyr ved gjennomføring:

Mill. kr, 2003-kroner	Merutgifter til leie og drift	Engangsutgifter til inventar og teknisk utstyr
Igangsatte prosjekter før etableringen av DA	59,6	54,4
Strukturprosjekter iht. Stortingets vedtak*	46,8	111,3
Høyt prioriterte prosjekter	24,6	30,2
Prioriterte prosjekter	12,7	12,6
Sum	143,7	208,5

*Se også under vedtatte reformer i domstolene nedenfor.

Av de antatt nødvendige merutgiftene til leie og drift utgjør igangsatte prosjekter før etableringen av DA og strukturprosjektene tilsammen 74 %. Den tilsvarende andelen for engangsutgifter til inventar og teknisk utstyr er 79 % for disse to gruppene. Dette forholdet legger sterke føringer på den tidsmessige rekkefølgen for lokalprosjekter i domstolene. Det innebærer prioritering av igangsatte prosjekter og prosjekter knyttet til strukturendringene de nærmeste årene, jf. Vedlegg 1 prioritering av lokalprosjekter 2004-2010. Det betyr at flere domstoler med prekære lokalbehov først kan gjennomføres i 2007-2010, dvs. gruppene høyt prioriterte og prioriterte prosjekter.

Informasjons- og kommunikasjonsteknologi

De siste årene er det gjennomført betydelige IKT-investeringer i domstolene. I kommende år må disse investeringene sikres og videreutvikles. Ressursbehovene for å imøtekomme dette er innarbeidet i planen.

Vedtatte reformer i domstolene - omstillingsutgifter

Det er nevnt ovenfor under bygnings- og utstyrmessige behov at strukturendringene innebærer 111,3 mill. kr til inventar og teknisk utstyr, samt merutgifter til leie og drift av lokaler på årlig 46,8 mill. kr. I tillegg kommer et behov på 17,9 mill. kr til engangsutgifter ved flytting og sammenslåing av domstoler i perioden 2004-2008 for strukturendringene.

Overføringen av tinglysingen til Statens kartverk vil påføre domstolene omstillingsutgifter på totalt 54,4 mill. kr i perioden 2004-2011. Dette fordi 196 årsverk skal overføres til Statens kartverk. Samtidig vil domstolenes budsjettrammer bli redusert med lønns- og driftsutgifter tilsvarende dette antallet årsverk.

Opplæring og kompetanseutvikling

DA legger sterk vekt på å prioritere opplæring og kompetanseutvikling. Det er nødvendig for å sikre en høy kvalitet på arbeidet i domstolene. Planen forutsetter ressursøkninger til opplæring og kompetanseutvikling for å oppnå dette.

Domstolenes driftsrammer

Manglende fleksibilitet i domstolenes driftsrammer vanskeliggjør en effektiv drift i domstolene. Behovet er beregnet til totalt 19 mill. kr på årsbasis for alle domstolene.

Effektiviseringstiltak

En arbeidsgruppe nedsatt av DA har foreslått 69 tiltak innenfor regelverksendringer, ledelse, organisering og arbeidsprosesser samt kompetanse for å bedre ressursutnyttelsen i domstolene. DA har påbegynt oppfølgingen av noen av forslagene, mens andre er til behandling. Disse forslagene kan være bidrag til å bedre ressurs situasjonen i domstolene. Mange av forslagene er av langsiktig karakter og kan innebære regelendringer. Det kan derfor ta tid før forslagene får en positiv effekt på ressursutnyttelsen. I denne sammenhengen er det spesielt bekymringsfullt at stadig mer tid og ressurser må anvendes på sivile saker i domstolene. DA vil derfor understreke betydningen av forslag som bedrer mulighetene for en mer aktiv saksstyring fra dommerens side.

Ressursbehovene oppsummert

Sammenlignet med domstolenes budsjett for 2003 innebærer ressursbehovet i 2004 samlet sett iht. foreslåtte økonomiplan en økning på 86,8 mill. kr. I 2005 vil dette stige med ytterligere 72,2 mill. kr. og 9,9 mill. kr i 2006. Budsjettbehovet er stabilt i 2007, mens det siste året i planperioden gir en økning på 12,1. mill.kr. i forhold til 2007. Budsjettbehovet vil deretter falle noe og stabilisere seg fra 2010.

3. utfordringer

De nærmeste årene vil det være to forhold som er bestemmende for domstolenes ressursbehov. Det viktigste vil være å få en bemanning i domstolene som er i overrenstemmelse med de produksjonsmål som er satt for virksomheten dvs. overholdelse av saksavviklingstidene. Samtidig må domstolene få de fysiske rammebetingelser som en virksomhet av denne typen krever. Bygningsmessige forhold og teknisk utstyr blir på denne måten et sentralt område. Blant annet er dette en forutsetning for å kunne gjennomføre de vedtatte strukturendringene i 1. instans.

Det må understrekes at domstolene og DA i betydelig grad kan bidra til en positiv utvikling gjennom å legge til rette for en mer optimal anvendelse av domstolenes ressurser. Fra den nedsatte arbeidsgruppen har DA fått en rekke forslag til utviklingsområder innenfor ledelse, organisering og arbeidsprosesser som på lengre sikt kan gi gevinster i forhold til ressursituasjonen. DA har et ansvar for at disse utviklingsområdene blir fulgt opp gjennom konkrete tiltak som kan gi praktiske resultater i domstolene.

Domstolene har tradisjonelt vært virksomheter med svært stabile organisatoriske rammebetingelser. De nærmeste 4-5 årene vil i stor grad endre dette bildet. For 1. instans har Stortinget vedtatt at antall domstoler skal reduseres fra 92 til 66 og at tinglysingen skal overføres til Statens kartverk.

Samtidig med dette innføres et nytt elektronisk saksbehandlingssystem, LOVISA. LOVISA vil innebære betydelige rutineendringer i domstolene og er derfor også et verktøy for organisasjonsutvikling. Et nytt saksbehandlingssystem skaper i tillegg et stort opplæringsbehov. Med utgangspunkt i de organisatoriske og arbeidsmessige endringer som innføringen medfører, er det mest sannsynlige scenarioet en kortsiktig nedgang i kapasiteten for saksavvikling. I tillegg vil strukturendringer og overføringen av tinglysingen "stjele" oppmerksomhet og dermed tid fra tingrettenes kjernevirksomhet.

Overføringen av tinglysingen vil direkte berøre nærmere 200 saksbehandlerårsverk. Selv om prosjektet er forankret i Justisdepartementet, vil den praktiske gjennomføringen måtte skje i tett samarbeid med DA og domstolene som er ansvarlig for de berørte ansatte frem til overføring.

En overordnet oppgave vil være å ivareta de menneskelige sidene i de omfattende endringene domstolene står overfor. Det innebærer blant annet en personalpolitikk som sikrer en forsvarlig behandling og oppfølging av de ansatte som berøres. Det må gis økonomiske rammer som kan legge forholdene til rette for en forsvarlig gjennomføring.

4. Økonomiplan 2004-2008

4.1 Ressursbehov i planperioden

Sammenstillingen på neste side *Ressursbehov 2004-2008 -Prioriteringer og resultater* tar utgangspunkt i budsjettkapitel 410 Tingrettene og lagmannsrettene post 01 Driftsutgifter i Statsbudsjettet. For å gi et sammenligningsgrunnlag er budsjettet for 2003 tatt med som referanse. Sammenstillingen viser også hvilke prioriteringer som er lagt til grunn og hvilke forventede resultater de foreslåtte bevilgningsøkningene antas å gi. De berørte utgiftsområdene er forøvrig kommentert nærmere i pkt. 4.2-4.8.

Sammenlignet med budsjettet for 2003 er det betydelige budsjettøkninger som er påkrevd de nærmeste årene. I 2004 er behovet en økning på 86,8 mill. kr. I 2005 vil dette stige med ytterligere 72,2 mill. kr og 9,9 mill. kr i 2006. Budsjettbehovet er stabilt i 2007, mens det siste året i planperioden krever på nytt en økning på 12,1 mill.kr. Budsjettbehovet vil deretter falle noe for deretter stabilisere seg fra 2010. De to viktigste forholdene bak økningen av budsjettbehovet er bemanningsøkninger for å imøtekomme Stortingets mål for saksavvikling og utbedringer av bygnings- og utstyrsmessige forhold i domstolene. Dette gjelder spesielt for å gjennomføre allerede igangsatte lokalprosjekter og lokalbehov som er et resultat av strukturendringene i 1. instans.

De store ressursbehovene i domstolene må løses gjennom økte bevilgninger over Statsbudsjettet i planperioden. Uten flere ressurser vil det ikke være mulig å nå fastsatte mål for saksavviklingstider eller gjennomføre strukturendringene og overføringen av tinglysingen i henhold til fremdriften som Stortinget har forutsatt.

DA vil som tidligere nevnt arbeide videre med områder innenfor ledelse, organisasjon og arbeidsprosesser for å bedre ressursutnyttningen i domstolene. Dette er områder hvor de økonomiske gevinstene vil komme til uttrykk på lengre sikt.

Det er i planarbeidet også sett nærmere på mer tradisjonelle effektiviseringstiltak i domstolene. Felles innkjøpsavtaler kan gi innsparinger. Studier av alternative modeller for organisering av regnskapsfunksjonen i domstolene viser mulige gevinster både økonomisk og fra et kvalitativt perspektiv. Innsparingspotensialet fra disse effektiviseringstiltakene vil imidlertid være av mindre betydning i forhold til størrelsen på de budsjettøkninger som er påkrevd i planperioden.

Økonomiplanen bygger på dagens regelverk. De ressursmessige konsekvensene ved innføringen av en ny tvistelov er ikke beregnet. Tvistemålsutvalget har påpekt en rekke engangsutgifter ved en ny tvistelov. Dette gjelder bl.a. ekstraordinære midler til opplæring, engangsutgifter til utstyr for lydopptak og fjernavhør. I tillegg til dette anser DA at en ny lov vil kreve en betydelig videreutvikling av domstolenes nye saksbehandlingssystem LOVISA. I sum vil dette kreve betydelige investeringer. DA vil komme nærmere tilbake om dette ved vurderingen av de økonomiske og administrative konsekvensene av den nye tvisteloven.

Ressursbehov 2004-2008 - Prioriteringer og resultater

Beløp i mill., 2003-kroner

Utgiftsområder :	Prioriteringer og forventede resultater :	Budsjett		Planperiode			
		2003	2004	2005	2006	2007	2008
Bemanning		763,8	818,6	847,8	841,6	833,8	845,0
<i>Nåværende bemanning</i>		763,8	763,8	763,8	763,8	763,8	763,8
<i>Underkapasitet</i>	Bemanningsnivå i samsvar med nåværende saksmengde		18,0	18,0	18,0	18,0	18,0
<i>Restansenedarbeidelse</i>	Innfrielse av Stortingets mål for saksavviklingstider innen 2006.		18,4	36,5	19,1	0,0	0,0
<i>Fremtidig saksutvikling</i>	Bemanningsnivået følger forventet saksutvikling		18,4	29,6	40,8	52,0	63,2
Bygnings- og utstyrmessige forhold		218,5	244,2	306,4	352,1	378,4	390,1
<i>Nåværende leie/drift lokaler</i>		218,5	218,5	218,5	218,5	218,5	218,5
<i>Igangsatte prosjekter (eks. struktur)</i>	Gjennomføring av igangsatte prosjekter overtatt fra JD innen 2007		15,2	60,5	48,6	73,4	59,6
<i>Struktur-prosjekter</i>	Strukturprosjektene realisert iht. Stortingets vedtak innen 2008		6,0	21,6	78,9	52,9	86,3
<i>Høyt prioriterte prosjekter</i>	Domstoler med høyt prioriterte lokalbehov gjennomføres i perioden 2004-2010		4,5	5,8	6,1	33,6	25,7
<i>Prioriterte prosjekter</i>	Domstoler med prioriterte lokalbehov innfris i 2009-2010		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
IKT	Vedlikehold og videreutvikling av IKT-investeringer (Lovisa og domstolnett).	96,1	65,0	51,3	41,1	42,1	45,0
Omstillingsutgifter		3,2	5,2	12,6	18,3	14,2	6,9
<i>Tinglysing</i>	Oppfølging av Stortingsvedtaket om overføring av tinglysingen til Statens kartverk		2,4	9,4	11,3	10,8	5,3
<i>Struktur</i>	Oppfølging av Stortingsvedtaket om strukturendringer i første instans domstolene.		3,2	2,8	3,2	7,1	3,3
Opplæring og kompetanseutvikling	Styrking for å imøtekomme økte behov	10,7	14,1	15,1	15,1	15,1	15,1
Domstolenes driftsrammer	Bidra til nødvendig fleksibilitet i domstolenes driftsrammer	84,3	103,3	103,3	103,3	103,3	103,3
Helårsvirkning fri rettshjelp	Kompensasjon for merutgifter ved regelendringer		3,8	3,8	3,8	3,8	3,8
Prikkbelastning førerkort			9,6	9,6	9,6	9,6	9,6
Tvangsoppløsning av selskaper			3,6	3,6	0,0	0,0	0,0
Budsjettbehov		1 176,6	1 267,4	1 353,6	1 385,0	1 400,2	1 418,8
Overføring av tinglysingspersonell til Statens kartverk		0,0	-4,0	-18,0	-39,6	-57,6	-64,0
Netto budsjettbehov		1 176,6	1 263,4	1 335,6	1 345,4	1 342,6	1 354,8
Endring fra foregående år			86,8	72,2	9,9	-2,8	12,1

4.2 Bemanning

4.2.1 Forutsetninger

Stadig flere domstoler har økende problemer med å overholde de normerte saksbehandlingstidene fastsatt av Stortinget. Dette har en direkte sammenheng med domstolenes ressursituasjon i forhold til utviklingen i antallet saker.

Det er 3 kriterier som må oppfylles for at domstolene kan nå målene for saksbehandlingstider:

- Bemanningskapasitet for å håndtere innkomne saker innenfor tidsfristene
- Bemanningskapasitet for å avvikle beholdninger av restanser
- Bemanningskapasitet for å møte fremtidig vekst i antallet innkomne saker

Beregningene som er foretatt bygger på forventet saksutvikling og nødvendig bemanning for sivile tvistemål og straffesaker basert på dagens lovverk. I tvistemålsutvalgets innstilling, NOU 2001: 32 "Rett på sak" foreslås omfattende endringer i sivilprosessen som bl.a. kan forkorte saksbehandlingstiden, men som også antas å medføre økt saksinngang. Konsekvensene av dette krever imidlertid nærmere utredninger som ikke er hensyntatt i denne sammenhengen.

I Ot.prp. nr. 44 (2000 – 2001) er det uttalt at antallet dommerfullmektigstillinger ikke bør være flere enn antallet dommerstillinger ved den enkelte tingrett. Det vil innebære at ca. 20 dommerfullmektigstillinger må omgjøres til dommerstillinger. Merutgifter ved dette vil utgjøre ca. 5,5 mill. kr. DA har ikke prioritert dette i planperioden.

4.2.2 Økonomiske konsekvenser i planperioden

Bemanningsbehovene i planperioden er beregnet for å kunne overholde de mål som Stortinget har fastsatt for saksavviklingstider. De foreslåtte økningene i antall årsverk er for hele planperioden en direkte sammenligning med bemanningen i 2003 som er referanseåret.

Det vil være mest praktisk og fornuftig å strekke restansenedarbeidingen over en lengre periode. Dette er bakgrunnen for at denne planlegges over 3 år, 2004-2006.

Restansenedarbeidingen vil etter beregningene koste totalt 74 mill. kr for både 1. og 2. instans. Av dette vil 26,5 mill. kr være knyttet til nedarbeidelse av straffesaksrestanser.

Tabell: Bemanningsøkninger 2004-2008

Tingrettene	2004		2005		2006		2007		2008	
Bemanningsendring	D	S	D	S	D	S	D	S	D	S
Underkapasitet	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
Restanser	9	9	18	18	10	10	0	0	0	0
Økt saksinnang	12	12	18	18	24	24	30	30	36	36
Totalt	32	32	47	47	45	45	41	41	47	47

Lagmannsrettene	2004		2005		2006		2007		2008	
Bemanningsendring	D	S	D	S	D	S	D	S	D	S
Underkapasitet	5	2	5	2	5	2	5	2	5	2
Restanser	9	5	18	9	9	4	0	0	0	0
Økt saksinnang	4	2	8	4	12	6	16	8	20	10
Totalt	18	9	31	15	26	12	21	10	25	12

D=dommere, S=saksbehandlere

I 2003 har tingrettene 487,5 dommerårsverk og 885,2 saksbehandlerårsverk, mens lagmannsrettene har 146 dommerårsverk og 90,1 saksbehandlerårsverk. Dommerfullmektiger er i denne sammenhengen håndtert som dommerårsverk i tingrettene. De utgjør 164,5 årsverk.

4.3 Bygnings- og utstyrsmessige forhold

Standarden på dagens lokaler i domstolene er meget varierende. Noen domstoler har funksjonelle og representative lokaler hvor sikkerheten er ivaretatt ved sonedeling mellom de ansatte og parter/publikum. Andre domstoler har lite funksjonelle og nedslitte lokaler uten sikkerhetstiltak. I økonomiplanen er det lagt til grunn en felles bygningsmessig standard og teknisk utrustning for alle tinghus. Dette er i store trekk en videreføring av standarden som Justisdepartementet har lagt til grunn for nye tinghus de siste årene. Basert på standarden er de bygnings- og utstyrsmessige behov i perioden 2004-2012 beregnet. Dette er foretatt etter en vurdering av de enkelte tinghus.

Det er et betydelig økonomisk løft som er nødvendig for å gi alle domstoler funksjonelle og tidsmessige lokaler. Mange av lokalprosjektene er et resultat av sammenslåinger av domstoler som følge av strukturendringene. I tillegg kommer den svært lave standarden på mange av de nåværende lokalene, og et betydelig etterslep pga. manglende løpende vedlikehold av lokaler, inventar og teknisk utstyr gjennom en rekke år. Totalt sett fører dette til betydelige merutgifter sammenlignet med dagens leie og driftsnivå

4.3.1 Samfunnsmessige og driftsmessige hensyn

En rask saksavvikling har stor betydning for rettsikkerheten. Både antall saler, størrelse og utforming har betydning, og rettsalene må ha nødvendig teknisk utstyr for å gjennomføre sakene.

Driftsmessige hensyn er også viktig ved utformingen av et tinghus. Moderne domstoler bør ha en god fysisk utforming og de ansatte skal føle trygghet på arbeidsplassen. Sikkerhet må vies oppmerksomhet, men må ses i sammenheng med hensynet til åpenhet mot publikum.

Domstolene har en spesiell funksjon og stilling i vårt samfunn, og dette bør på ulike måter markeres/gjenspeiles i lokalene.

4.3.2 Økonomiske vurderinger

I de økonomiske beregningene er det tatt høyde for en viss saksøkning i domstolene. I forhold til dagens situasjon får dette i første rekke konsekvenser for tingrettene i de største byene. Det er også viktig å sørge for at lokalene har fremtidige utvidelsesmuligheter.

For å kunne angi en rekkefølge i prioriteringen av prosjekter er domstolene inndelt i 4 grupper jf. tabellen nedenfor. Alle lokalprosjekter planlegges gjennomført innen utgangen av 2010. Årene 2011 og 2012 uttrykker derfor leie- og driftsbehovet etter at alle utbedringer er foretatt.

Behovene som er lagt til grunn og prioritering av den enkelte domstol i perioden 2004-10 finnes i vedlegg 1. Lagmannsrettens ressursbehov er spesielt angitt i vedlegg 2.

Tabell: Merutgifter til leie og drift av lokaler og engangsutgifter til inventar og teknisk utstyr i perioden 2004-2012.

Mill. kr, 2003-kroner	2004	2005	2006	2007	2008
Nåværende leie & drift for lokaler i 2003	218,5	218,5	218,5	218,5	218,5
Igangsatte prosjekter	15,2	60,5	48,6	73,4	59,6
Strukturprosjekter	6,0	21,6	78,9	52,9	86,3
Høyt prioriterte prosjekter	4,5	5,8	6,1	33,6	25,7
Prioriterte prosjekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum	244,2	306,4	352,1	378,4	390,1

Mill. kr, 2003-kroner	2009	2010	2011	2012	Derav engangs- utgifter 2004- 2012
Nåværende leie & drift for lokaler i 2003	218,5	218,5	218,5	218,5	0,0
Igangsatte prosjekter	59,6	59,6	59,6	59,6	54,4
Strukturprosjekter	47,2	46,8	46,8	46,8	111,3
Høyt prioriterte prosjekter	26,1	26,8	24,6	24,6	30,2
Prioriterte prosjekter	18,2	15,7	12,7	12,7	12,6
Sum	369,6	367,4	362,3	362,3	208,5

Igangsatte prosjekter :

Dette omfatter lokalprosjekter som var igangsatt av Justisdepartementet før etableringen av Domstoladministrasjonen. I første rekke gjelder dette nye lokaler for de to største lagmannsrettene, Borgarting og Gulating.

Strukturprosjekter :

Gruppen omfatter alle lokalbehov i tilknytning til strukturendringene i 1. instans. Prosjektene i denne gruppen gjennomføres iht. fremdriften for strukturendringene forutsatt av Stortinget. Unntak i denne sammenhengen vil være Bergen tinghus som først kan ombygges etter at Gulating lagmannsrett har flyttet ut og inn i nye lokaler jf. gruppen igangsatte prosjekter ovenfor.

Høyt prioriterte prosjekter:

Denne gruppen omfatter domstoler med prekære lokalbehov. Disse har uakseptable kontor- og rettslokaler vurdert i forhold til både arbeidsmiljø og funksjonalitet. Gruppen planlegges innfaset budsjettmessig etter at de økonomiske behovene for gruppene igangsatt og struktur er gjennomført i 2006/07. Denne delen av de høyt prioriterte lokalsakene planlegges gjennomført i perioden 2007-2010.

Gruppen omfatter også domstoler som ikke foreslår nye eller utbedrede lokaler, men med behov for soneinndeling i kontordelen. I tillegg inngår midler til utstyr for hørselshemmede dvs. utstyr for 1 sal per domstol som ikke får nye eller utvidede lokaler. 4,5 mill. kr er i denne gruppen årlig avsatt til løpende vedlikehold av lokaler for domstoler med generelt tilfredstillende lokaler, men hvor spesielt indre vedlikehold ikke er en del av kontrakten med utleier. Dette gjelder primært domstoler med gamle leiekontrakter

Prioriterte prosjekter :

Denne gruppen består av domstoler med betydelige behov for utbedringer av lokalene. Prosjektene planlegges gjennomført i 2009-10.

Etter at alle foreslåtte prosjekter er gjennomført i 2010 vil dette heve utgiftene til leie og drift for domstolens lokaler med 143,7 mill. kr på årsbasis sammenlignet med 2003. I tillegg kommer engangsutgifter til inventar og teknisk utstyr på tilsammen 205,8 mill. kr i perioden 2004-2010. I denne sammenhengen må det påpekes at gruppen igangsatte prosjekter, som DA har overtatt fra Justisdepartementet, representerer merutgifter på 59,6 mill. kr til leie og drift på årsbasis og engangsutgifter på 54,4 mill. kr. I tillegg kommer strukturprosjektene som står for henholdsvis 46,8 mill. kr og 111,3 mill. kr for de tilsvarende utgiftskategoriene. I gjennomgangen av øvrige tinghus, som DA har utført i arbeidet med planen, er det derfor relativt sett få helt "nye" lokalbehov som er fremkommet. Disse er samlet i gruppene høyt prioriterte og prioriterte prosjekter. Tidsmessig planlegges disse etter at igangsatte- og strukturprosjektene er gjennomført. Det innebærer for disse prosjektenes vedkommende en gjennomføring i perioden 2007-2010. Unntak i denne sammenhengen vil være sonedeling (sikkerhetstiltak) og utstyr for hørselshemmede som prioriteres tidligere. Det vises forøvrig til vedlegg 1 som viser når den enkelte domstol er innfaset tidsmessig.

4.4 Informasjons og kommunikasjonsteknologi (IKT)

De siste årene er det gjennomført betydelige IKT-investeringer i domstolene gjennom utviklingen av et nytt saksbehandlingssystem, Lovisa, og en ny teknisk infrastruktur, Domstolnett. Det er viktig at Lovisa og Domstolnett vedlikeholdes og utvikles videre. Lovisa vil fortsatt kreve betydelige midler til videreutvikling. Dette for blant annet å gi muligheter for elektronisk dokumentutveksling med politi, påtalemyndighet og kriminalomsorgen. Den nye tekniske infrastrukturen i domstolene vil også behøve ressurser til løpende utskiftning av utstyr (konsekvensinvesteringer) for å følge bransjenormene på dette området.

4.5 Omstillingsutgifter

Strukturendringene i 1. instansdomstolene og overføringen av tinglysingen til Statens kartverk har ikke sammenfallende fremdriftsplaner. Tidsplanene vil imidlertid bli forsøkt tilpasset slik at utgiftene begrenses og skaper færrest mulig ulemper for domstolene og de berørte ansatte. Dette innebærer stort sett at tinglysingen forutsettes overført til Statens kartverk før domstoler blir sammenslått som en del av strukturendringene. På denne måten kan lokalprosjektene planlegges uten arealer for tinglysing.

Struktur:

Behovet for ressurser i planperioden til gjennomføring av strukturendringene knytter seg i første rekke til utvidede og nye lokaler for de sammenslåtte domstolene. Dette er i sin helhet behandlet under pkt. 4.3 Bygnings- og utstyrsmessige forhold. De øvrige utgiftene ved strukturendringene vil oppstå i forbindelse med et begrenset antall ansatte som kan bli innvilget ventelønn, dekning av reiseutgifter for ansatte som får lang reisevei til den nye domstolen, tilpassing av IKT-systemer, organisasjonsutviklingstiltak (herunder utviklingstiltak for ledere/lederteam), ivaretagelse av gamle arkiver, fysisk flytting av inventar og utstyr til den nye domstolen, samt informasjon om endringene til publikum.

Det pågår forhandlinger med sorenskrivere som ikke fortsetter i domstollederfunksjonen etter strukturendringer. De økonomiske konsekvensene av dette er uavklart og ikke beregnet for planperioden. DA vil komme nærmere tilbake til omstillingsutgifter for denne delen av strukturendringene.

Tinglysing :

Tidsplan for overføring av tinglygingsoppgavene til Statens kartverk er fastsatt av Justisdepartementet høsten 2003. Overføringen er planlagt i perioden 2004 – 2007. Det er beregnet at dette vil omfatte 194 årsverk i domstolene.

Fordi overføringen av tinglysingen innebærer utgifter utover planperioden 2004-2008, er også utgifter i perioden 2009-11 vurdert. Dette innebærer at de totale omstillingsutgiftene som vil påløpe i perioden 2004-2011 er beregnet til 54,4 mill. kr. Det legges til grunn at domstolenes budsjett vil bli redusert med lønns- og driftsutgifter tilsvarende antallet årsverk som tinglysingen omfatter.

De viktigste utgiftsbehovene vil være ordninger for å beholde ansatte frem til overføring av tinglysingen til Statens kartverk, ventelønn og eventuelle sluttvederlag til overtallige.

4.6 Opplæring og kompetanseutvikling

De nåværende bevilgninger til opplæring og kompetanseutvikling for dommere og saksbehandlere representerer et minimumsnivå. Midlene til dette bør styrkes. Lederutvikling vil i denne sammenhengen være et område som må vektlegges. Det eksisterer i dag ikke noe tilbud om opplæring for dommerfullmektiger. Behovet for systematisk opplæring anses som stort. Det planlegges ressurser til opplæringstiltak for denne gruppen, jf. Ot. prp. nr. 44 (2000-2001).

4.7 Domstolenes driftsrammer

De svært stramme driftsrammene i domstolene er et forhold som har stor innflytelse på den daglige virksomheten gjennom motivasjon og arbeidsmiljø. Etter at lønn og faste utgifter er dekket finnes ingen fleksibilitet i budsjettene for uforutsette utgifter; gjenanskaffelse av foreldet utstyr/innredning eller utviklingspregede tiltak eller arbeidsoppgaver. Den manglende fleksibiliteten i driftsbudsjettene er beregnet til totalt 19 mill. kr på årsbasis for alle domstolene.

4.8 Konsekvenser av regelverksendringer

Prikkbelastning av førerkort:

Justisdepartementet har beregnet at det økte antallet straffesaker som innføringen av prikkbelastning av førerkort vil medføre, jf. Ot.prp. nr. 71 (2001-2002) vil tilsvare ca. 9,6 mill. kr i økte utgifter fom. 01.01.2004.

Fri rettshjelp:

Endringene for Fri rettshjelp iverksettes fra 1. september 2003. Merutgiftene i 2004 er beregnet til 3,8 mill. kr.

Tvangsavvikling av selskaper:

Endringer i selskapsloven forventes å medføre en midlertidig økning i antallet tvangsoppløsninger av selskaper i 2004 og 2005.

4.9 Jordskifterettene

I Ot.prp. nr. 106 (2002-2003) foreslås jordskifterettene videreført som særdomstol og administrativt lagt under DA. DA er i en etableringsfase og skal de nærmeste årene gjennomføre betydelige endringer innenfor de ordinære domstolene. Det finnes ikke ressurser som kan settes inn i arbeidet med å forberede overføringen av Jordskifterettene. Det må forutsettes at DA gis full økonomisk kompensasjon for merutgiftene ved overføringen av ansvaret for Jordskifterettene.

5. God ressursutnytting i domstolene

DA nedsatte en arbeidsgruppe for å drøfte ressursutnyttingen i domstolene. Gruppen har bestått av :

Sorenskriver Arild Kjerschow, Oslo tingrett, leder
Sorenskriver Kari Johanne Bjørnøy, Sand tingrett
Lagmann Martin Tenold, Gulating lagmannsrett
Administrasjonssjef Arnhild Olsen, Nedre Romerike tingrett
Seniorrådgiver Espen Langseth, Domstoladministrasjonen
Seniorkonsulent Lucie Aunan, Ementor

Gruppen foreslår 69 tiltak innenfor bl.a. områdene regelverksendringer, ledelse, organisering og arbeidsprosesser. DA er i ferd med å se nærmere på forslagene og vil vurdere igangsettelse av prosjekter for oppfølging av tiltakene.

5.1 Regelverksendringer

5.1.1 Generelt

I rapporten fra arbeidsgruppen pekes det på at en del lovendringer den senere tid har medført økt arbeidsmengde for domstolene uten at de ressursmessige konsekvensene har kommet klart frem i lovforarbeidene. I fremtiden må DA bidra til at de økonomiske og administrative konsekvensene av lovvedtak blir tilstrekkelig utredet i forkant. Lovendringer som har store administrative og økonomiske konsekvenser for domstolene må bli tatt hensyn til i budsjettarbeidet.

Arbeidsgruppen har vurdert prosessreglene og en del annet regelverk. Gruppen har også vurdert om det er oppgaver som bør tas ut av domstolen. Det er foretatt en bred gjennomgang som har resultert i 26 forslag om konkrete tiltak. Flere forslag gjelder innspill til allerede pågående lovarbeid. Andre forslag gjelder anbefalinger om mindre lovendringer som kan gjennomføres uten utredninger, mens det på noen punkter foreslås nye utredninger.

5.1.2 Sivile saker

Tvistemålsutvalget har i NOU 2001:32 "Rett på sak", fremmet forslag om ny lov om tvisteløsning (tvisteloven). Utredningen har vært på høring, og Justisdepartementet arbeider nå med odelstingsproposisjonen. En stor del av forslagene fra arbeidsgruppen gjelder innspill til den nye tvisteloven.

Lovutkastet fra Tvistemålsutvalget inneholder en rekke forslag som kan gi effektivisering av domstolenes behandling av sivile saker. Dommerens plikt til aktiv saksstyring både under saksforberedelsen og hovedforhandlingen er et sentralt element. Det skal stilles større krav til proporsjonalitet mellom sakens betydning og det omfang behandlingen av saken får i domstolen. Det foreslås maksimalgrenser for saksbehandlingstiden. Ankesumsgrensen foreslås hevet til 2 G, mens det foreslås innført en adgang til å sile anker også i sivile saker (dvs. nekte ankebehandling av saker som det antas klart ikke vil føre frem).

Rettsmegling foreslås innført som en permanent ordning (Hittil har rettsmegling vært en forsøksordning i enkelte domstoler.) Det foreslås plikt til å sende inn prosesskriv og bevismateriale elektronisk til retten, og det foreslås bruk av fjernmøteteknikk. Forslagene som er nevnt vil kunne gi raskere saksbehandling og større effektivitet, mens andre sider av lovutkastet vil innebære økt bruk av ressurser. Behovet for dommer- og saksbehandlerressurser vil øke noe i tingrettene, men dette antar utvalget vil bli oppveid av en tilsvarende reduksjon i lagmannsrettene.

Noen av forslagene fra arbeidsgruppen vil innebære en ytterligere effektivisering av domstolenes arbeid med sivile saker, ut over det som allerede ligger i lovutkastet fra Tvistemålsutvalget. Forslagene gjelder bl.a. forliksrådenes rolle, tiltak som kan forenkle domsskrivingen, større adgang til skriftlig behandling av småkrav og en ordning med tilkjennegivelser etter modell fra Danmark. DA vil oversende disse forslagene til Lovavdelingen i Justisdepartementet for nærmere vurdering.

Arbeidsgruppen foreslår videre en utredning om den samlede ressursbruken i barnevernsakene (inkludert fylkesnemndsbehandlingen). Det foreslås videre at det nedsettes et utvalg til å foreta en bred gjennomgang av reglene for skifte av felleseie og dødsbo.

5.1.3 Straffesaker

På straffesaksområdet foreslås noen mindre endringer i domstolsloven om trekking av meddommere og varadommere. Gruppen anbefaler videre at lovendringsforslagene om forkynning i innstillingen ”Prosessforbedring i straffesakskjeden” følges opp så snart som mulig. Et annet innspill gjelder dommeravhør av barn i sedelighetssaker.

De øvrige forslagene som gjelder straffesaker har en rettspolitisk side som krever nærmere vurdering før videre oppfølging bestemmes.

5.2 Ledelse i domstolene

Aktiv og profesjonell ledelse av domstolene er en avgjørende faktor for god og effektiv drift. Et stimulerende arbeidsmiljø, en god håndtering av faktorer som påvirker arbeidsmiljøet og tilrettelegging for interessante arbeidsoppgaver er av stor betydning for ressursutnytingen.

Det er et økende behov for et aktivt og profesjonelt lederskap i domstolene. Dette har først og fremst sammenheng med strukturendringene og et økt antall ansatte i domstolene. Dessuten setter både en vanskelig ressursituasjon og mer komplekse oppgaver økte krav til ledelsen.

Dommernes uavhengighet innebærer at de ikke kan instrueres av ledelsen i sin dømmende virksomhet. Skillet mellom dømmende og administrativ virksomhet er på flere områder uklart. Den usikkerhet som eksisterer om grensdragningen mellom dømmende og administrativ virksomhet, bidrar til en tilbakeholdenhet i styringen av domstolene. Dette representerer et hinder for god og effektiv ledelse.

Arbeidsgruppen foreslår 3 områder som bør følges opp :

- Lederkrav og ledelsesprinsipper
- Domstolleders myndighet
- Utnevning/oppnevning av ledere

5.2.1 Lederkrav og ledelsesprinsipper

Det bør særlig fokuseres på lederkrav som er av betydning for en effektiv ressursutnytting. I denne sammenhengen fremheves beslutningsstyrke, endringskompetanse, forståelse av IKT-verktøy, evne til å organisere og strukturere arbeidet, evne til å motivere, kommunisere, samt utvikle kultur og holdninger.

5.2.2 Domstolleders myndighet

Det er nødvendig med en klargjøring av domstolleders myndighet med sikte på en tydeligere grensedragnings mellom dømmende og administrativ virksomhet. Dette vil fremme effektiv ressursutnytting i domstolene gjennom en aktiv og effektiv ledelse.

5.2.3 Utnevning/oppnevning av ledere

Etter gjeldende regler utnevnes domstolledere, nestledere og avdelingsledere på samme måte som dommere uten lederoppgaver. Det er behov for å utrede visse spørsmål knyttet til prosedyrereglene for tilsetning/utnevning. Videre bør reglene for avskjed/oppsigelse av ledere vurderes. I denne sammenhengen er det viktig å signalisere at lederfunksjonen er noe kvalitativt forskjellig fra den dømmende funksjon.

5.3 Organisering og arbeidsprosesser

Det er store forskjeller i hvordan domstolene er organisert og hvilke rutiner de arbeider etter. Dette kan dels forklares ut fra ulike rammebetingelser (domstolinstant, størrelse, ressurser, saksmengde, geografisk dekningsområde, sakstypetilfang mv.). Dels vil det være ulikheter mht. vektlegging av behovet for organisasjonsutvikling og effektive rutiner. Det antas å være potensiale for forbedringer av varierende grad ved den enkelte domstol.

Forvaltningsoppgaver f.eks. tinglysning og skifte i 1. instans og regnskapsfunksjoner har tradisjonelt vært delegert til saksbehandlere. I løpet av de siste årene har det skjedd en utvikling i retning av å delegere mer ansvar og flere arbeidsoppgaver til saksbehandlere.

Det pågår for tiden omfattende endringer i første instans domstolene. Tinglysningen skal flyttes ut av domstolene og gjennom strukturendringene skal mange domstoler slås sammen til større enheter. Dessuten utredes strukturen for domstolene i Oslo. Ved en ytterligere rendyrking av domstolenes dømmende virksomhet bortfaller mange av de oppgaver som saksbehandlere tidligere har hatt.

Arbeidsgruppen viser spesielt til 3 forhold som påvirker organisering og arbeidsprosesser i domstolene :

- Fleksibilitet i saksavviklingen
- Spesialisering
- Oppgavedeling og delegering

5.3.1 Fleksibilitet i saksavviklingen

Et mål for all saksbehandling i domstolene bør være at en saksgang i systemet tilpasses de arbeidsoperasjoner som skal utføres, og at saksavviklingstiden reduseres til et minimum. Avgjørelser bør tas på riktig kompetansenivå, og arbeidsdelingen mellom dommer og saksbehandler bør være rasjonell og effektiv.

Fordelingen av saker mellom dommerne på ulike stadier i saksbehandlingen og hvordan sakene berammes er av stor betydning for en effektiv saksavvikling. Saker kan falle bort kort tid før rettsmøtet, og det er ikke mulig å forutse omfanget av hastesaker inklusive fristsaker til enhver tid. Samtidig varierer sakenes omfang og vanskelighetsgrad sterkt.

Det er behov for mer systematisk utprøving av ulike former for sakstildeling, saksavvikling og beramning. Dette bør gi et grunnlag for erfaringsutveksling mellom domstolene.

5.3.2 Spesialisering

Prinsippet om dommeren som generalist er sterkt rotfestet i de norske domstolene. Unntaket er spesialdomstolene. Disse slås nå sammen til fullfaglige domstoler som følge av strukturendringene over hele landet. For Oslo utredes spørsmålet om domstolstrukturen særskilt. I Sverige har det lenge vært en viss spesialisering i de største tingrettene og det er nylig utarbeidet en forstudierapport om spesialisering etter felles initiativ fra Domstolsverket og Dommerforeningen i Sverige. Dette er et område det bør ses nærmere på i Norge også.

5.3.3 Oppgavedeling og delegering

Økt delegering til saksbehandlere frigjør dommerressurser som kan brukes til dømmende virksomhet. Saksbehandlerne får en mer meningsfylt arbeidsdag, og det gir større inspirasjon til innsats. Et ytterligere argument for stor grad av delegering til saksbehandlere er kostnadsforholdet dommer/saksbehandler. For samfunnet er det ressursbesparende at en saksbehandler utfører oppgaver fremfor en dommer.

Det bør foretas en generell gjennomgang av hvilke oppgaver utenfor den egentlige dømmende virksomhet som i dag er lagt til en dommer, men som i fremtiden bør kunne anses for administrative oppgaver (for eksempel økonomiavgjørelser knyttet til rettssakene, søknader om fritak fra meddommere m.m).

Vedlegg 1 Prioritering av lokalprosjekter 2004-2010

Oversikten er basert på planlagt tidspunkt for ferdigstillelse. For tingrettene er domstolenes betegnelser etter strukturendringene anvendt.

Begrepet *nye lokaler* er i denne sammenhengen andre lokaler enn de nåværende. Det vil si at *nye lokaler* ikke nødvendigvis innebærer nybygg.

Gruppe	Tiltak	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Igangsatt	Nye lokaler	Øvre Romerike Moss	Borgarting		Gulating			
	Utvidelse/ ombygging			¹ Oslo tinghus				
Struktur 1 instans	Nye lokaler	Indre Finnmark	Nordre Vestfold Glåmdal	Haugaland Heggen og Frøland Follo Jæren Nedre Romerike	Hønefoss Gjøvik			
	Utvidelse/ ombygging	Aust-Agder	Lister Fjordane Øst-Finnmark	Stavanger	Eiker og Kongsberg	² Bergen/ Nordhordland Inntrøndelag Søndre Vestfold		
Høyt prioritert	Sonedeling		Dalane Frostating Nordmøre Salten Søre-Sunnmøre Vest-Telemark	Brønnøy Hammerfest Nedre Telemark Sunnhordland Trondenes				
	Nye lokaler				Drammen Senja Vesterålen	Rana Aust-Telemark	Romsdal	Lofoten
	Utvidelse/ ombygging							
Prioritert	Nye lokaler						Alstadhaug Alta Sogn Valdres	Nord-Gubrandsdal Nord-Østerdal
	Utvidelse/ ombygging					Agder lagmannsrett	Hardanger Hedemarken Fredrikstad	

¹Etter at Borgarting lagmannsrett har flyttet ut av Oslo tinghus og inn i nye lokaler i 2005, vil Oslo byfogd og Oslo byskriver og skifterett flytte inn i tinghuset. Dette vil kreve bygningsmessige tilpassinger.

²Strukturendringene for Bergen tingrett og Nordhordland tingrett gjennomføres iht. planen i 2006.

Ombyggingene av Bergen tinghus bør imidlertid gjennomføres etter at Gulating lagmannsrett er flyttet ut av Bergen tinghus og inn i nye lokaler. Dette er planlagt i 2007. Ved ombyggingene av tinghusene i Bergen og Stavanger vil det i samarbeid med utleier være nødvendig å finne frem til praktiske løsninger på domstolenes lokal-behov i ombygningsperioden.

Vedlegg 2 Behov for rettssaler i lagmannsrettene

Lagmannsrettens behov knytter seg hovedsakelig til ekstra rettssaler både på de faste rettstedene og der lagmannsretten forøvrig setter rett i lagdømmet.

Følgende nye behov utenfor det faste kontorstedet er hensyntatt for lagmannsrettene :

LAGMANNSRETT	JURYSAL	MEDDOMSRETTSSAL
Borgarting		1 Fredrikstad
		1 Mysen (Heggen & Frøland tingrett)
		1 Hokksund (Eiker og Kongsberg tingrett)
Eidsivating		1 Lillestrøm (Nedre Romerike tingrett)
Hålogaland	1 Alta	

Med unntak av Fredrikstad planlegges lagmannsrettenes behov i sammenheng med bygningsmessige endringer ved den respektive tingrett. Lokaler som lagmannsrettene allerede disponerer per i dag ved enkelte tingretter planlegges videreført i eventuelle nye lokaler for tingrettene.